

KÖZLEMÉNYEK

Rovatvezető

Dr. VÁSÁRHELYI TAMÁS

A Carabus coriaceus ssp. rugifer Kraatz, 1877 Magyarországon
(Coleoptera: Carabidae)

Carabus coriaceus ssp. rugifer Kraatz, 1877 in Ungarn
(Coleoptera: Carabidae)

1977 májusában ROZNER István gyűjtőtársammal Kétegyházán (Békés megye) a Kelek-szék nevű vízenyős rétet övező erdőben (pusztai tölgyes maradványa) gyűjtöttünk; talajcsapdákat helyeztünk ki, amelyeket kb. egy hónap múlva szedtünk fel. A csapdákból más bogárfajok mellett a *Carabus coriaceus ssp. rugifer* egyedeit találtuk.

Ezután 1978 novemberében jártam ismét a terepen, s a telelésre behuzódott futrinkákat a fák tövében összegyűlt avar alól egyeltem. - Ezekkel együtt a gyűjtött egyedek száma eléri a 100-at.

A Természettudományi Múzeum Állattárának gyűjteményében - elsősorban a Keleti-Kárpátok és Erdély területéről - számos példány található ebből az alfajból. Hozzánk legközelebb Aradon gyűjtötte KANABÉ Dezső. A meghatározatlan anyagban 16 db állatot találtam a következő adatokkal: Sarkad, mályvádi erdőgazdaság, 1956. VIII. 10. - IX. 7. leg.: KÖTÉL.

A bizonyító példányok többsége a Természettudományi Múzeum Állattárának gyűjteményében, kisebb részük MIGÁLY Miklós, PODLUSSÁNY Attila, RETEZÁR Imre és ROZNER István tulajdonában van.

ÁDÁM László, Budapest

A Kárpát-medence Lamellicornia-faunájának revíziója

I. Lucanidae (Coleoptera)

Legutolsó faunafeldolgozásunkban ENDRÖDI (1956) a *Platycerus* genusban két önálló fajt tárgyal, a nevek használatában az akkor leginkább elfogadott *Platycerus cribratus*, illetve *P. caraboides* értelmezést használja. A ma érvényes nevek a következők:

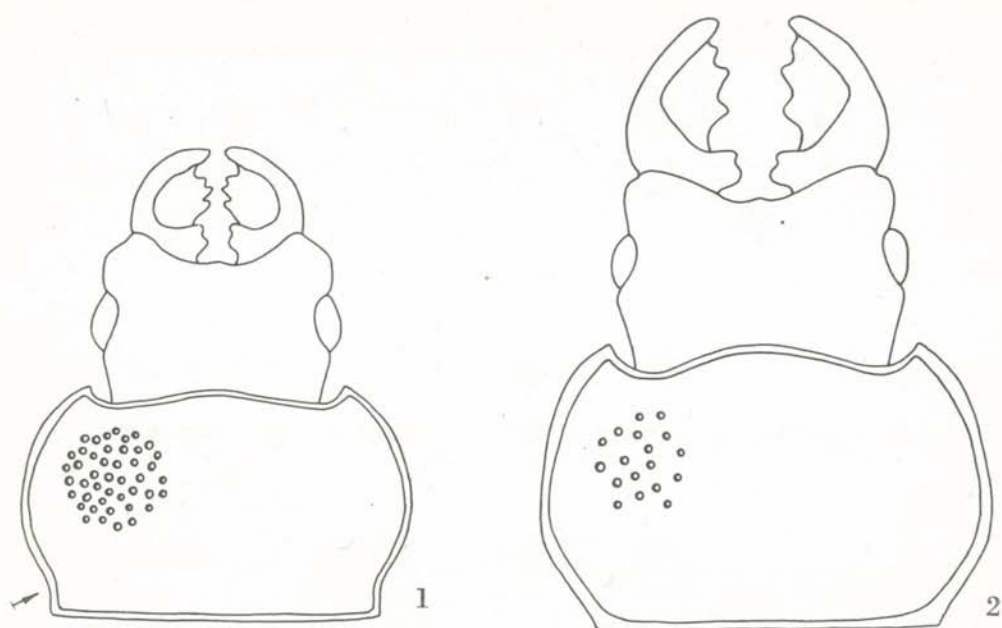
Platycerus Fourcroy, 1785

Platycerus caraboides (Linnaeus, 1758) (*cribratus*: ENDRÖDI, 1956);

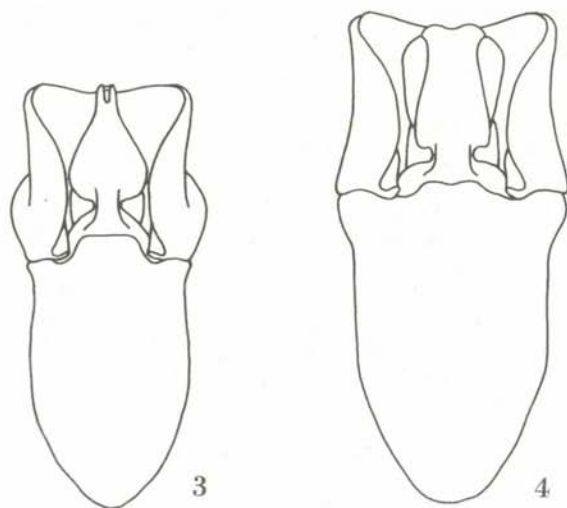
Platycerus caprea (DeGeer, 1774) (*caraboides*: ENDRÖDI, 1956).

A Kárpát-medencében két élő *Platycerus*-faj determinálása (különösen a nem szériában fogott példányoké) nehéz. A leg gondosabb vizsgálatok során sem tudtam olyan külső morfológiai bélyeget találni, amely a két fajt teljes biztonsággal elkülönítené. Állandónak csupán a him ivarszerv (3-4. ábra) alakja bizonyult. A határozás megkönnyítése érdekében felhasználható az előtor pontozásának sűrűségében mutatkozó különbség (1-2. ábra). Ebben az esetben nehézségek a gyengén fejlett hímek és a nőtény egyedek esetében jelentkezhetnek. Számba jöhet még a test nagysága (méretek), a him rágójának a fejhez viszonyított hossza, a rágó alakja stb., de ezek a bélyegek a nagy átfedés miatt megbízhatatlanok.

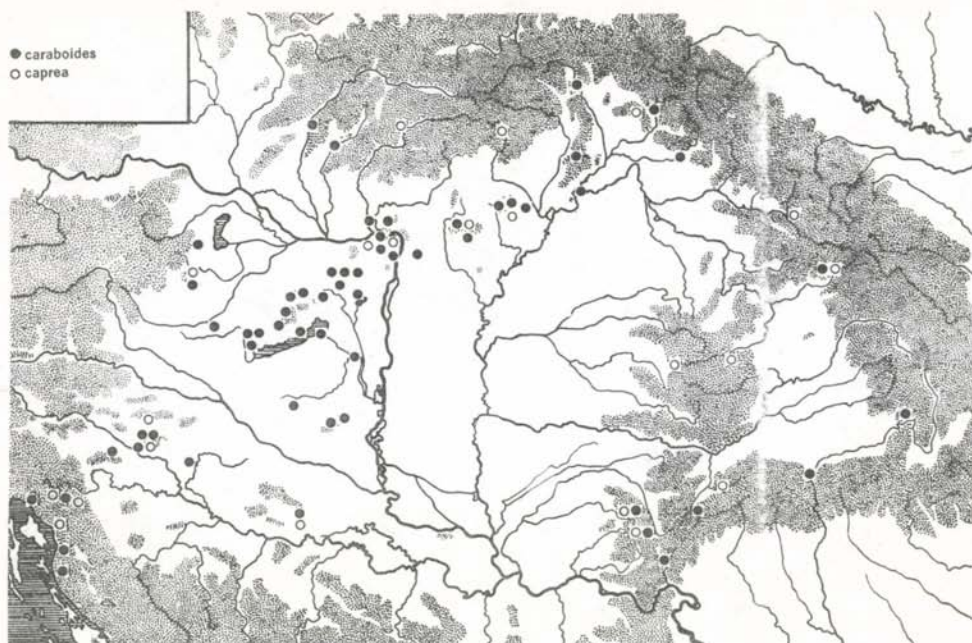
A Kárpát-medencében élő két *Platycerus*-faj elterjedését térkép szemlélteti (5. ábra).

1-2. ábra: A *Platycerus caraboides* (Linnaeus) (1.) és a *Platycerus caprea* (DeGeer) (2.)
himjének feje és előtora

3-4. ábra: A *Platycerus caraboides* (Linnaeus) (3.) és a *Platycerus caprea* (DeGeer) (4.)
himjének ivarszerve hasoldalról

5. ábra: A *Platycerus caraboides* (Linnaeus) és a *Platycerus caprea* (DeGeer) elterjedése a Kárpát-medencében

The revision of the Lamellicornia fauna of the Carpathian Basin

I. Lucanidae (Coleoptera)

ENDRŐDI (1956) elaborated the two species of *Platycerus*, the names of which today are used differently: *Platycerus cribratus* (sensu ENDRŐDI) = *P. caraboides* (Linnaeus, 1768) and *P. caraboides* (sensu ENDRŐDI) = *P. caprea* (DeGeer, 1774).

Irodalom:

ENDRŐDI, S. (1956): Lemezescsápu bogarak, Lamellicornia - in: Fauna Hung. 9. 4: 1-188. - LANDIN, B.-O. (1956): The Linnean Species of Lamellicornia Described in "Systema Naturae", Ed. X. (1758) (Col.) - Ent.Tidskr. 77(1): 1-18. - LANDIN, B.-O. (1957): Critical Comments upon Nomenclatorial and Synonymical Questions - Ent.Tidskr. 78(2-3):101-114. - MIKSIC, R. (1959): Ueber die Verbreitung der Arten der Gattung *Platycerus* Fourc. (=Systemocerus Ws.) in Jugoslawien (Coleoptera-Lucanidae) - Ent. Tidskr. 80(1-2): 33-38.

ÁDÁM László, Budapest

Két faunánkra új lepkefaj Sopronból (*Odezia atrata* L. és *Euxoa decora* Hbn.)

Zwei für die Fauna Ungarns neue Lepidopteren-Arten aus Sopron (*Odezia atrata* L. und *Euxoa decora* Hbn.)

1978. VI. 20-án a soproni Szárhalomban lepkésztem kihasználva a délelőtti napsütést. Friss telepítésű erdei fenyves és cserjékkel szegélyezett cseres tölgyes közti uton a *Limenitis camilla* néhány példányát igyekeztem begyűjteni, de másfelé is jutott a figyelmemből. Ennek eredményeként került kézre néhány példány *Lopinga achina*.

Közben beborult és szél is kerekedett. Megelégedve a futkosást, kerékpárra szálltam, hogy hazafelé vegyem utamat. Lassan haladtam, igyekeztem még valamivel kibővíteni, nem tulságosan gazdag zsákmányomat. Így akadtam rá egy elég esetlenül repülő, első pillantásra füstszínű lepkére, melyet megkísértem még a nyeregből elkapni. Az akció kudarcot vallott: ezen felbőszülve és a biciklit eldobva, sikerült megfognom, még mielőtt elérte volna a védelmet nyújtó cserjét. Meg sem néztem alaposabban, csak üvegbe tettem, azután hazamentem és kifeszítettem a többi állattal együtt.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem gyűjteményében találtam már egy példányt belőle - ezt a példányt nem látták el sem lelőhely, sem másmilyen cédulával, akárcsak néhány egyéb nem Magyarországon gyűjtött lepkét -, ezért különösebb jelentősége nem is volt számomra. Előkerülését valószínűleg nem is jelentettem volna, ha nem fedezi fel gyűjteményemben RONKAY László barátom, s nem közli velem, hogy az *Odezia atrata* első hazai példányáról van szó.

A lepkéről annyit mondanék, hogy meglehetősen kopott, "öreg" állatról van szó, s így elképzelhető az is, hogy a hegyvidékről fujta át előzőleg a szél, ez azonban az egész városon történt átrepülést jelentené. Mindenesetre logikusabbnak tűnik, hogy a határszéli hegyvidéken él, mint a kifejezetten meleg, száraz Szárhalomban.

- - -

1978. IX. 5-én nem tulságosan sok bizakodással indultam éjszakai lepkészésemre HG lámpával felszerelve, - és azzal a nem titkolt vágygal, hogy megkísérleljem megismételni éppen egy évvel ezelőtti *Rhyacia castanea neglecta* fogásomat.

Utamat a Soproni hegyvidéken kb. É-D-i irányban húzódó Tacsi árok felé vettem, és annak kettéágazásánál, a víztárolónál üttöttem tanyát. Párás, hűvös idő és meglehetősen élénk északi szél fogadott, mint általában ezen a helyen, és ez eléggé borongós hangulatot árasztott. Talán vissza is fordultam volna, ha egyedül jöttem volna ki, de néhány nem lepkész barátom is velem tartott kíváncsiságból. Így aztán úgy döntöttünk, - szerencsére - hogy maradjunk. A vártnak megfelelően gyér repülés után és kifogyva a szóból, már 1/2 10 körül lassan szedegetni kezdtem a sátorfámat, mikor egy hirtelen odacsapódó *Pheosia dictaeoides* felélénkítette a társaságot. Ujabb érdekesség érkezett néhány perc múlva: egy elég erőteljesen köröző, vakítóan ezüstös bagolylepke, amelyet még a levegőben elkaptam, de valószínűleg egyébként sem repült volna el. Az üvegben elkábult állatot nézegetve, elég tanácstalan voltam, annyi azonban bizonyossá vált előttem, hogy sem élve, sem pedig gyűjteményben nem találkoztam vele. A határozásnál óvatos voltam, tekintve, hogy az *Euxoa decora*-nak vélt állatot a határozó alpin jellegű, hazájában is lokális előfordulásának nyilvánította. Csak az összehasonlítás és ellenőrző vizsgálat bizonyította e faj képviselőjének, s csak ezután tudtam igazán örülni ennek a szép hazai példánynak.

AMBRUS András, Budapest

Az *Urocerus phantoma* Fabr. Magyarországon

Urocerus phantoma Fabr. in Ungarn

Előkerült az első hiteles hazai példány az *Urocerus phantoma*, Fabr. fajból. Adatai: Sopron (EFE botanikuskert) 1976. IX. 5. leg. AMBRUS András.

Ezúton köszönöm meg ZOMBORI Lajosnak, hogy a határozást ellenőrizte.

AMBRUS András, Budapest

Faunisztikai és cönológiai vizsgálatok halastavak vízipoloskáin (Heteroptera)

A halgazdasági kézikönyvek éppugy, mint a biológiai munkák a vízipoloskákat jelentős tógazdasági kártevőknek tartják, melyek feltétlenül irtandók. Gyakorlati tapasztalat, hogy több fajuk halivadékot is fogyaszt és lehalászáskor, élénken mozogva török azokat. Nagyszámú irodalmi utalás található, melyek a vízipoloskák csoportját, fajokra való tekintet nélkül, veszedelmes kártevőknek, feltétlenül irtandónak tartják. A viszonylag alapos munkák is legfeljebb a családok között tesznek különbséget (DEMOLL-MAIER 1924; JÁSZFALUSI 1963, 1966; JORDAN 1950; MAUCHA-ERŐS 1954; VÁRADY 1954). E sommás megítélés valószínű oka az, hogy magyarországi halastavak vízipoloskáin részletes faunisztikai vizsgálatokat még nem végeztek. Az általam áttanulmányozott irodalomban ilyen adatokat nem találtam. Éppen ezért nem világos, hogy elsősorban a Notonectidae-k és Corixidae-k közül mely fajok károsak, melyek biológiáját kell alaposabban megismerni az okszerű védekezéshez. (Nyilvánvaló, hogy a ritka, alacsony abundanciájú fajok, vagy a kistermetű Micronecta említett kártételei nem lehetnek jelentősek.) A következő adatok ilyen szempontból tekinthetők hiánypótlóknak.

A gyűjtéseket a szolnoki "Felszabadulás" HTSz. szajoli üzemegységében végeztem 1971-72-ben. A mintákat egy előnevelő tóból és az I. és II. számú nevelőtavakból vettem. Az előnevelő tó 30x50 m-es, füves talaju, Potamogeton natans és P. pectinatus növényfajokkal meglehetősen benőtt medence volt. A nevelőtavakat egy Tisza-holtágból alakították ki. A vízipoloskákat a parti sávból gyűjtöttem, ahol a makrovegetációt elsősorban a Phragmites communis és a Najas marina alkotta. Az állatokat vízhálósval, leborításos módszerrel és lehalászás után egyfelve fogtam.

A gyűjtések során a következő fajok kerültek elő: (a legnagyobb tömegben előkerült vegyesátlátkozású Corixidák esetében külön adom meg a hímek és nőstények példányszámát):

NOTONECTIDAE

Notonecta glauca Linné, 1758: 1972. VII. 5. 9 db.

Notonecta viridis Delcourt, 1909: 1971. XI. 11. 9 db; 1972. VII. 5. 10 db; 1972. VII. 11. 2 db; 1972. VII. 12. 2 db.

PLEIDAE

Plea leachi McGregor et Kirkaldy: 1972. VII. 22. 6 db.

CORIXIDAE

Micronecta pusilla (Horváth, 1895): 1972. VII. 13-14. 1 ♂, 1 ♀.

Micronecta meridionalis (Costa, 1860): 1972. VII. 2. 27 ♂, 18 ♀; 1972. VII. 13-14. 21 ♂, 34 ♀; 1972. VII. 17. 1 ♂, 5 ♀; 1972. VII. 21-22. 11 ♂, 31 ♀; 1972. VII. 26. 49 ♂, 22 ♀; 1972. VIII. 11. 33 ♂, 34 ♀; 1972. IX. 30. 2 ♂; 1972. XI. 25. 1 ♀.

Cymatia rogenhoferi (Fieber, 1860): 1971. VII. 28. 1 ♀; 1971. XI. 11. 2 ♀; 1972. VII. 2. 1 ♂, 1 ♀; 1972. VII. 13-14. 1 ♀; 1972. VII. 21. 1 ♂; 1972. VIII. 11. 1 ♂; 1972. IX. 30. 11 ♂, 13 ♀; 1972. XI. 25. 2 ♂, 3 ♀.

Cymatia coleoptrata (Fabricius, 1776): 1972. VII. 17. 1 ♀; 1972. XI. 25. 1 ♂.

Callicorixa concinna (Fieber, 1848): 1971. XI. 11. 1 ♂, 1 ♀.

Corixa affinis Leach, 1818: 1971. VII. 19. 2 ♂, 1 ♀; 1971. VII. 21. 1 ♀.

Corixa panzeri (Fieber, 1848): 1972. VII. 22. 1 ♂.

Corixa punctata Illiger, 1807: 1971. VII. 13. 1 ♂; 1971. VII. 19. 3 ♂, 3 ♀; 1971. VII. 21. 1 ♂, 3 ♀; Hesperocorixa linnéi (Fieber, 1848): 1971. VII. 14. 1 ♂, 1 ♀; 1971. VII. 28. 1 ♂; 1971. XI. 11. 2 ♂, 4 ♀.

Sigara falleni (Fieber, 1848): 1971. VII. 13-14. 2 ♂, 2 ♀; 1971. VII. 16. 11 ♂, 16 ♀; 1971. VII. 19. 3 ♂, 6 ♀; 1971. VII. 28. 30 ♂, 20 ♀; 1971. XI. 11. 26 ♂, 22 ♀; 1972. VII. 2. 1 ♂; 1972.

VII. 17. 2 ♂, 6 ♀; 1972. VII. 21. 1 ♀; 1972. VIII. 11. 26 ♂, 14 ♀; 1972. IX. 30. 93 ♂, 60 ♀; 1972. XI. 25. 79 ♂, 56 ♀.

Sigara lateralis (Leach, 1818): 1971. VII. 14. 5 ♂, 11 ♀; 1971. VII. 16. 1 ♂; 1971. VII. 19. 1 ♀; 1971. VII. 21. 15 ♂, 26 ♀; 1971. VII. 28. 2 ♂, 1 ♀; 1971. XI. 11. 19 ♂, 12 ♀; 1972. VII. 2. 13 ♂, 16 ♀; 1971. VII. 13-14. 33 ♂, 16 ♀; 1972. VII. 17. 1 ♂; 1972. VII. 21-22. 8 ♂, 7 ♀; 1972. VII. 26. 3 ♂, 3 ♀; 1972. IX. 30. 1 ♂; 1972. XI. 25. 19 ♂, 19 ♀.

Sigara striata (Linné, 1758): 1971. VII. 19. 1 ♂, 2 ♀; 1971. VII. 21. 2 ♂, 2 ♀; 1971. VII. 28. 1 ♂, 2 ♀; 1971. XI. 11. 1 ♂, 2 ♀; 1972. VII. 17. 1 ♂, 2 ♀; 1972. VII. 26. 1 ♂; 1972. IX. 30. 1 ♂, 3 ♀.

NEPIDAE

Nepa cinerea Linné, 1758: 1972. VII. 17. 1 db.

Ranatra linearis (Linné, 1758): 1972. VII. 5. 2 db; 1972. VII. 20. 2 db; 1972. VII. 22. 7 db.

NAUCORIDAE

Naucoris cimicoides (Linné, 1758): 1972. IX. 30. 1 db.

A fajspektrum lényegében megegyezik azzal, amit az Alföld más vizeiben tapasztaltak (BAKONYI és VÁSÁRHELYI in litt.; CZÓGLER 1942; CSONGOR 1956; DOSZTÁL 1974; MOLDOVÁNYI 1977, 1978; SZABÓ 1950). Faunisztikai szempontból érdekes az országunkban ritka Corixa panzeri előfordulása. Nepa cinerea-t csupán egyetlen alkalommal sikerült találni. Akkor is mindössze egyetlen példánya került elő. Ez a lassu mozgású, repülni nem tudó faj, valószínűleg nem tud alkalmazkodni a halastavak rendszeres lecsapolásával és feltöltésével járó környezetváltozásokhoz. Halastavak vizipoloskafaunájának ezért nem állandó képviselője. Érdekes továbbá, hogy az Alföldön egyébként ritka Notonecta viridis (SOÓS 1963) viszonylag nagy számban és gyakran került elő.

Az egyedi dominancia viszonyokat tekintve a Micronecta meridionalis kiemelkedő helyet foglal el. Mindegyik tóban a napos partmenti részeken nagy csoportokat alkottak. Macropter példányaik a frissen feltöltött medencékbe is hamarosan átrepültek. A Micronecta meridionalis mellett magas volt még a Sigara lateralis és a S. falleni dominancia-százaléka is. Ugyanez a sorrend, ha a fajok nyári térbeli konstanciáját vizsgáljuk. Az említett Sigara fajok időbeli, évszakos konstanciája azonban lényegesen nagyobb, mint a Micronecta meridionalis-é. Ez a két, eltérő genusba tartozó fajok generációinak különböző fejlődésmódjával van összefüggésben. A Micronecta-k tudniillik lárvalakban telelnek át, a Sigara-k pedig imágó formában. A többi faj közül csupán a Cymatia rogenhoferi mutatott magasabb foku konstanciát, de dominanciája igen csekély volt. Érdekes módon, a halivadékok is fogyasztó, ragadozó életmódu családok tagjai (Notonectidae, Nepidae és Naucoridae) a vártnál ritkábban és viszonylag csekély számban kerültek elő.

A vizsgált tavak vizipoloska faunája fajokban gazdag volt. A hosszú ideje víz alatt levő nevelőtavak változatos biotópokat, jó életfeltételeket biztosítottak a vizipoloskák számára. E tavak gazdag faunájából repültek át rövid időn belül az ujonnan feltöltött medencékbe különböző röpképű fajok és gyorsan benépesítették azokat. Összehasonlítva az előnevelő és az I., valamint II. sz. nevelőtavak állományát, magasfoku egyezést lehetett tapasztalni (Id = 71-76%; KOPPÁNYI /1967/ szerint).

Néhány faj abundanciájára vonatkozó tájékoztató jellegű felmérést is végeztem. Az előnevelő tóban 1972. VII. 26-án kvadrát módszerrel (BAKONYI 1977) vettem mintát. A fogott Micronecta és Corixida lárvák egyedszáma 2-300 db/m³ között ingadozott. Ez 0,30-0,35 g/m³ száraz biomasszájának felel meg.

1972. VII. 5-én egy 30x40 m-es ivadéknevelő tavat halásztak le sűrű szemű hálójával. Ekkor a kifogott és elrepült példányokat is figyelembe véve, 19 db Notonecta-t és 2 db Ranatra linearis-t gyűjtöttem, illetve lárvák figyelembe véve a Notonecta-t által egy nap átlagosan elfogyasztott ivadékkal mennyiségét (DAHM 1972), nem tekinthető még veszélyesnek.

Összefoglalva megállapíthatók a következők. A vizsgált halastavak vizipoloska faunája várakozáson felül gazdag volt. Az egymáshoz közel eső, változatos életfeltételeket biztosító tavak fajkomplexei nagymértékben hasonlítottak egymáshoz.

Nyári időszakban domináns faj a Micronecta meridionalis, mely nem halkártevő. Az egyéb Corixidák közül a Sigara lateralis és S. falleni tömeges volt, míg a Cymatia rogenhoferi magas konstanciájával tűnt ki. E fajok populációinak dinamikáját kell alaposabban megismerni, hogy ellenük megfelelő védekezési módokat lehessen kidolgozni. A klasszikus értelemben vett ragadozók (Notonectidae, Nepidae, Naucoridae családok tagjai) sem fajsza, sem abundancia tekintetében nem értek el veszélyes szintet.

Faunistical and cenological investigations on the water bugs of fish-ponds (Heteroptera)

The author investigated the water-bug fauna of some fish-ponds at Szajol near Szolnok, in the Great Hungarian Plain. The list of the collected specimens is given with a cenological evaluation of the data. The species-complexes of the ponds were rather similar. In the summer period Micronecta meridionalis was dominant, Sigara lateralis and S. falleni occurred in great quantities, while Cymatia rogenhoferi showed a high constancy. The predaceous species, taken in a classical sense (Notonectidae, Nepidae, Naucoridae) did not reach a dangerous level concerning either the number of species, of their abundance.

Irodalom:

BAKONYI, G. (1977): Agrárökológiai vizsgálatok vízi élettérben halkártevő Heteroptera alapján - Egyetemi doktori értekezés, pp.145. - BAKONYI, G. et VÁSÁRHELYI, T.: Contribution to the Heteroptera fauna of the Hortobágy National Park, I. - in: The Fauna of the Hortobágy National Park (in litt.) - CZÓGLER, K. (1942): A Palicsi tó Hemiptera-faunája - Áll. Baross G. Gimn. Évk., 1-10. - CSONGOR, Gy. (1956): Szeged és a környező területek vízi Hemiptera fajainak ökológiája és elterjedése - Móra F. Muz. Évk., 121-145. - DAHM, E. (1972): Zur Biologie von Notonecta glauca (Insecta, Hemiptera) unter besonderer Berücksichtigung der fischereilichen Schädigung - Int. Rev. ges. Hydrobiol., 57: 429-461. - DEMOLL, R. et MAIER, H.N. (1924): Handbuch der Binnenfischerei Mitteleuropas - 1: 1-479. - DOSZTÁL, I. (1974): Comparative study of the water-bug (Hydrocorisea) populations of a dead-arm of the Tisza and some sodic waters - Acta Biol. Nova Series, 77-82. - JÁSZFALUSI, L. (1963): A vizek növény- és állatvilága II., Halastavak állatvilága, 122-125. - JÁSZFALUSI, L. (1966): A halak rovarellenségei: Vízpoloskák - Halászat, 3: 69. - JORDAN, K.H.C. (1950): Wasserwanzen - In: Die Neue Brehm Bücherei, pp.38. - KOPPÁNYI, T. (1967): Zoocönológiai felvételek eredményeinek számszerű összehasonlítása - Áll. Közl., 54: 67-80. - MAUCHA, R. et ERŐS, P. (1954): Tógazdasági haltenyésztés a gyakorlatban, pp. 358. - MOLDOVÁNYI, L. (1977): Adatok a hortobágyi vizek poloska faunájának ismeretéhez (Heteroptera) - Fol. Ent. Hung. 30 (2): 77-82. - MOLDOVÁNYI, L. (1978): Heteroptera előfordulása az összes makroszervezet százalékában a Hortobágy néhány vizében - Fol. Ent. Hung. 31 (1): 220-222. - SOÓS, Á. (1963): Poloskák VIII. - Heteroptera VIII. - In: Fauna Hung. 17. 8: 1-48. - SZABÓ, I.M. (1950): Észak-Tiszántul tavainak állattani vizsgálata I. - Ann. Biol. Univ. Debreceniensis, 1: 241-261. - VÁRADY, E. (1954): Halastavak káros állatai és irtásuk - Diplomamunka, pp. 62.

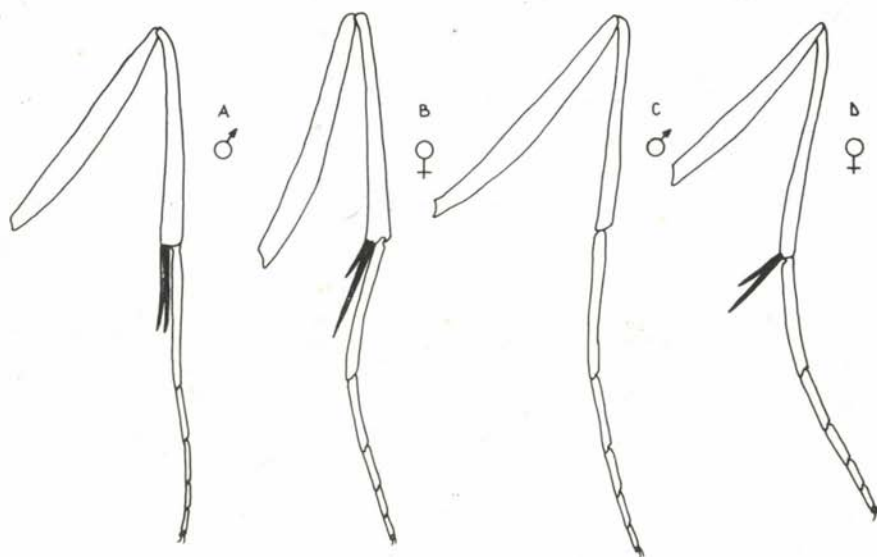
Dr. BAKONYI Gábor, Budapest

Faunára új Geometrida faj, a Sterrhia vulpinaria H.-Sch. Magyarországon (Lepidoptera)

Az elmúlt években több nagylepke genusról kiderült, hogy az eddig közismert fajain kívül újabb fajok is tagjai a hazai faunának (pl. Eupithecia, Apamea, Oligia, Mesologia, Abrostola stb.). Az új fajok előkerülését szinte kivétel nélkül egy-egy kutató alapos genitália vizsgálataának köszönhetjük.

A Bakony hegységben végzett kutatásaim során megvizsgált Sterrhia rusticata Schiff.-hez hasonló példányok között több Sterrhia vulpinaria H.-Sch. került elő. Mivel a S. vulpinaria H.-Sch. szárnyarajzolata megtévesztésig hasonlít az igen változatos formákat felvonultató

S. rusticata Schiff.-hez, identifikálása igen problematikus, sőt többnyire lehetetlen. Azonban a hímek harmadik lábának morfológiai megjelenése (1. ábra), s az ivarszervekben megfigyelhető eltérések (2-7. ábra) biztos határozó bélyeget adnak, amelyet rövid táblázatban, ábrákkal mellékelve foglalkozok össze. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy ezen megállapítások csupán néhány példány alapján történtek, bár nagyobb nyugat-európai anyagon (Franciaország, leg. NATTÁN M.; de LEAVER) végzett összehasonlító vizsgálataim alapján az eddig ismert hazai populációk semmilyen tekintetben nem mutatnak eltérést.

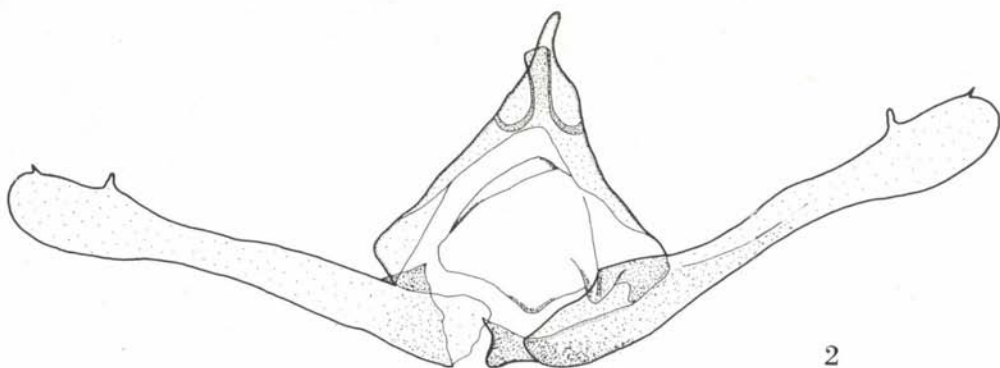

1. ábra: A, B = a *Sterrha vulpinaria* H.-Sch. harmadik lába; C, D = a *S. rusticata* Schiff. harmadik lába

A *S. vulpinaria* H.-Sch. chorológiaiilag a fenti problémák miatt alig ismert, így állatföldrajzi következtetésekbe nem bocsátkozhatunk. Európában sok helyről előkerült. Nem ritka Franciaországban (leg. de LAEVER), Hollandiában, a Rajna-vidéken, Vallisban, az Alpokban és Burgenlandban. Előfordul még Kis-Ázsiában (PROUT, 1915), s újabban KASZAB Z. Mongóliában is gyűjtötte (VOJNITS, 1976). Főleg a száraz biotópokon tenyészik. Első példányai hazánkban a Keleti Bakonyban húzódó zárt tölgyes erdők és az erdőössztyepp területek határvonaláról kerültek elő. Ezen élőhely a xeromontán (VARGA, 1976) *Chersotis fimbrata* Esp., a pontomediterrán *Spialia orbifer* Hbn., *Artogeia ergane* Geyer, s az atlantomediterrán *Spialia sertorius* Hfmgg. jellegzetes magyarországi lelőhelye (leg. et det. FAZEKAS I.). Röpülése az irodalmi adatok szerint, június elejétől augusztus végéig tart, de vannak ismeretek egy részleges második generációról is (szeptember-október).

Magyarországi adatai: Gödöllő, 1942. VII. ? leg. NATTÁN M., coll. JPM, Pécs; Nemesgulács, 1976. VII. 15. leg. light trap, coll. Komlói Múzeum; Királyszállás, 1976. VII. 22. leg. FAZEKAS I. (több példány), coll. TTM Budapest, Bakonyi Term. tud. Muz., Zirc, Komlói Múzeum.

A hazai faunára új *S. vulpinaria* H.-Sch. KOVÁCS Araszolólepkék I. Geometridae (Fauna Hung. 74. 8. /1965/) füzetében a 18. oldalon a *S. rusticata* Schiff elé sorolandó. A *S. rusticata* Schiff (13. ábra) habitus képén hiányoznak a szárnyak külső szegélyén, az erek végződésénél látható apró fekete pontok, ezek a *vulpinaria*-nál szintén megfigyelhetők.

2

3

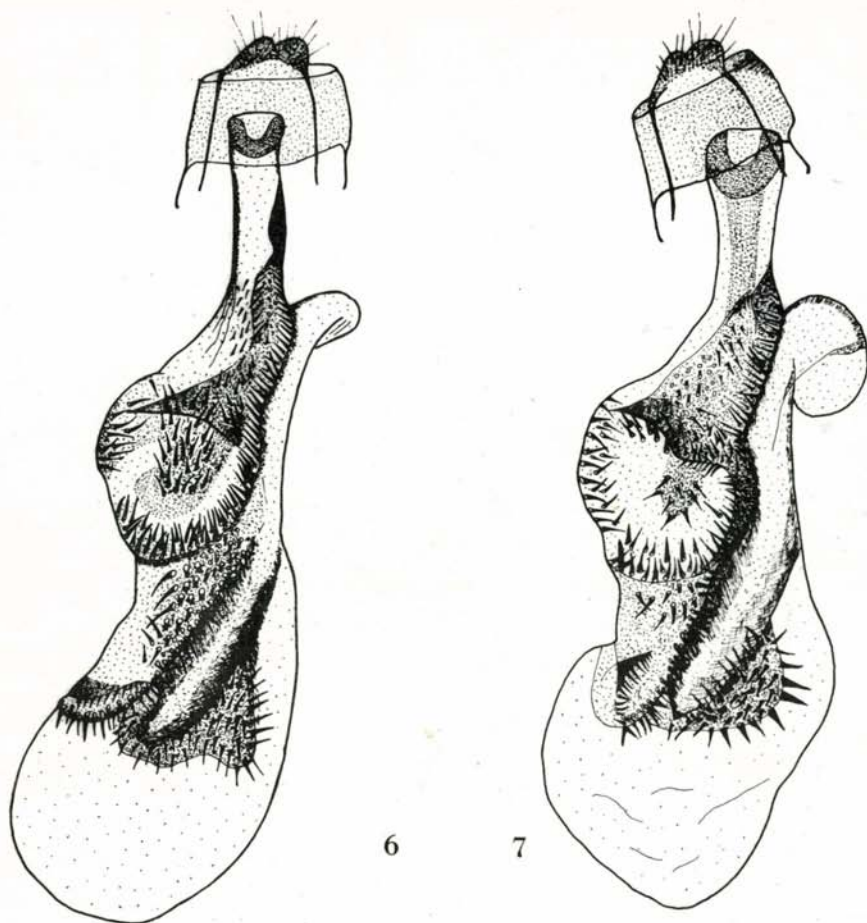

4

5

2-5. ábra: 2, 4 = a hímek ivarkészüléke; 3, 5 = aedeagusok; 2, 3 = *Sterrha vulpinaria* H.-Sch.;
4, 5 = *S. rusticata* Schiff.

6-7. ábra: a nőtények ivarszerve; 6 = *Sterrha vulpinaria* H.-Sch.; 7 = *S. rusticata* Schiff.

A *S. vulpinaria* H.-Sch. és a *S. rusticata* Schiff. fontosabb specifikus bélégeinek összehasonlítása:

S. vulpinaria H.-Sch.

a 3. láb

♂♂ A tibia tarsus felőli része kiszélesedik, kettő kitintüskében végződik, amelyek meghaladják a tarsus első ízének felét.

♀♀ A tibia alakja azonos a hímekével, azonban az egyik tüskejával erőteljesebb, mint a másik. A kisebbik esetenként alig látszik.

S. rusticata Schiff.

♂♂ A vulpinaria-nál látható kitintüskék mindig hiányoznak. A tibia tarsus felőli része jelentősen nem szélesedik ki.

♀♀ A kitintüskék egyforma vastagságúak, de az egyik valamivel hosszabb, vagy egyenlő nagyságúak.

♂ és ♀ genitalia

♂♂ A valva costája mediálisan többnyire domborúan ívelt, a rajta lévő két kintfog közül az egyik rendszerint nagyobb. A valva apexe lekerekített. Uncus keskeny, a sacculus kissé kihuzott, az aedoeagus variábilis.

♀♀ A bursa copulatrix alakja nyújtott. Signum mezői markánsak. A mért legnagyobb szélesség és hosszúság aránya 52:168.

♂♂ A valva costája hemorúan ívelt, apexe dorsalis irányban enyhén kihuzott. A kintfogak sokszor igen jelentéktelenek, el is tűnhetnek. Uncusa szélesebb. Sacculus vaskosabb. Aedoeagus igen variábilis.

♀♀ A bursa copulatrix több ívvel megtört és erőteljesebb, mint a vulpinaria-é. A mért legnagyobb szélesség és hosszúság aránya 56:162.

Sterrhia vulpinaria H.-Sch., neue Geometriden-Art für die Fauna Ungarns

Bezüglich einiger Exemplare, die morphologisch der Art *Sterrhia rusticata* Schiff. sehr nahe stehen, stellte es sich bei genauer Untersuchung der Beine und des Genitalapparates heraus, dass sie, der ursprünglich als *Forma rusticata* beschriebenen, heute als selbstständige Art betrachteten *S. vulpinaria* H.-Sch. angehören. Ein Vergleich mit Exemplaren aus Frankreich zeigte vollkommene Übereinstimmung der Merkmale. Die bisher bekannten Biotope der Art in Ungarn erstrecken sich auf die geschlossenen Eichenwälder und auf das Grenzgebiet der Waldsteppenzone. Diese chorologisch kaum erkundete Art ist wahrscheinlich im Karpaten-Becken weiter verbreitet, wurde jedoch wegen Identifikations-schwierigkeiten nicht erkannt. Im ungarischen Text werden die spezifischen Merkmale der Genitalien und die Morphologie des 3. Beines von *rusticata* und *vulpinaria* ausführlich erörtert.

FAZEKAS Imre, Komló

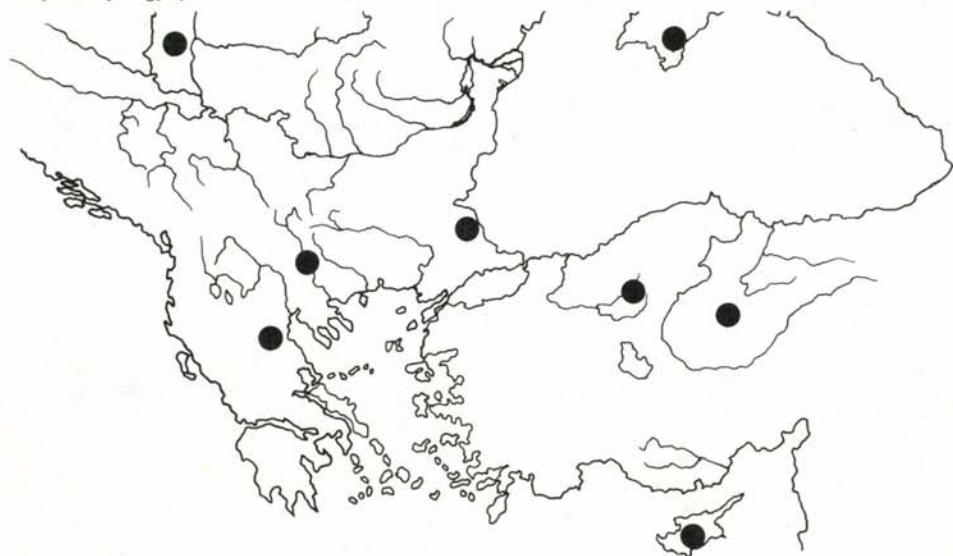
Noctua haywardi Tams, 1926 (Lep.: Noctuidae) — új bagolylepkefaj a magyar faunában; adatok a faj elterjedéséről

A *Noctua haywardi* Tams, ez a feltűnő színezetű, kistermetű bagolylepkefaj (szárnyai fesztávja 25-30 mm) a gyűjteményekben a legnagyobb ritkaságok közé tartozik és elterjedéséről még ma is eléggé hiányosak az ismereteink. A fajt TAMS 1926-ban Ciprusról származó, HAYWARD által gyűjtött példányok alapján írta le. Két évvel később (1928) KOZHAN-TSCHIKOV a Krim-félsziget déli részén való előfordulását említi; itt CSETVERIKOV professzor (a populációgenetika ismert úttörője, aki egyben kitűnő lepidopterológus is volt) három példányát gyűjtötte, amelyek jelenleg is megvannak a Szovjet Tudományos Akadémia Zoológiai Intézetének Muzeumában.

További előfordulási adatokra a hetvenes évekig kellett várnunk. 1972-ben PINKER bécsi mérnök (BOURSIN véleménye szerint az utóbbi idők legeredményesebb európai magángyűjtője) július közepén több példányát gyűjtötte az Ankarától mintegy 70 km-re, ÉNY-ra fekvő Kizilcahamam üdülőhelyen, majd 1975-ben Közép-Anatóliában, Yozgatban (Ankarától mintegy 220 km-re keletre, kb. 1300 m tengerszintfeletti magasságban), PINKER sok évi gyűjtőtársa, az idén elhunyt FRIEDEL is megfogta, augusztus 24-27. között, szintén több példányban.

Ugyancsak 1975-ben DUFAY, ismert francia Noctuidae-specialista Görögországban, az Olympos alacsonyabb erdőzónájában bukkant rá, illetőleg SZLIVOV bolgár kutató és VARGA Zoltán a DNY-bulgáriai Sztruma-völgyben (Kreszna-szurdok) augusztus 4-5-én 2 ♂ és

1 ♀ példányát gyűjtötték. Ugyanitt SZLIVOV a fajt a következő évben ismét megtele. A Noctua haywardi bulgáriai elterjedése ebben az évben újabb adattal bővült: VARGA Zoltán a Burgásztól D-re fekvő tengerparton, homokdűnék között, idős molyhostölgyes tisztásán, július 4-én 1 ♂ példányát gyűjtötte.

1. ábra: A Noctua haywardi eddigi lelőhelyei

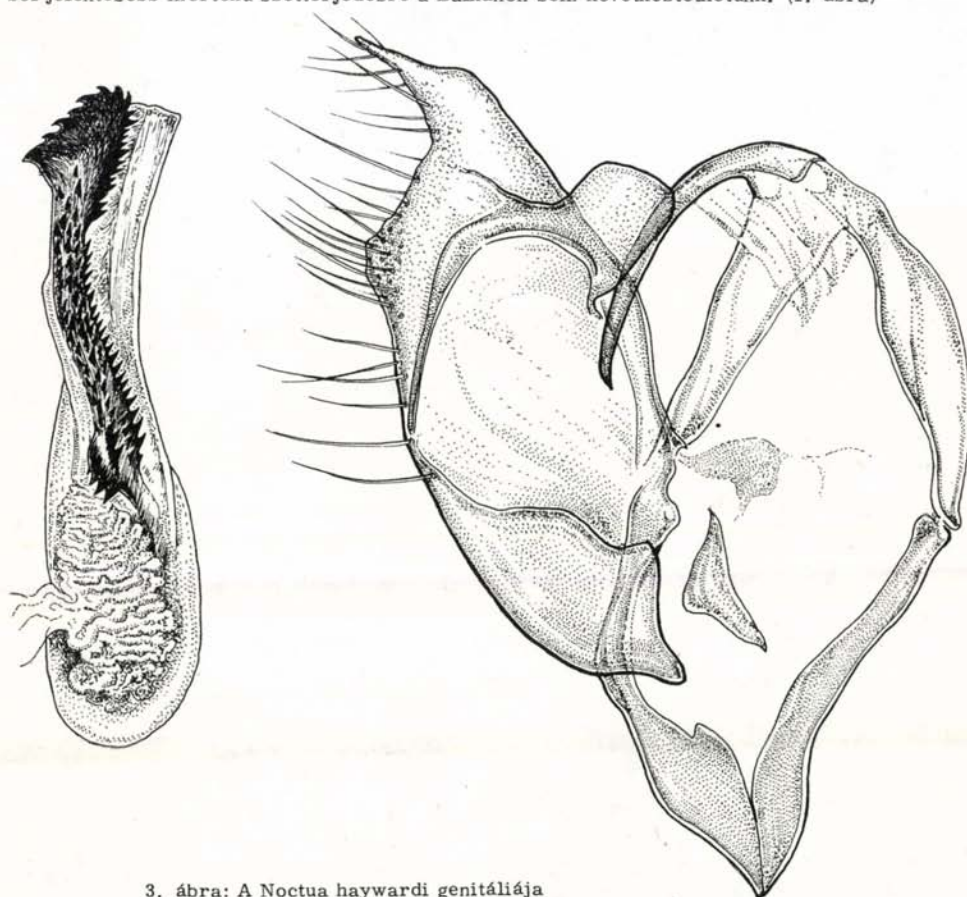
Teljesen meglepő és váratlan volt, hogy a Noctua haywardi 1977 őszének elején (szeptember 7.) hazánkban is előkerült. Az Ásotthalom mellett működő fénycsapda egy, eléggé kopott ♀ példányt fogott, amely KOVÁCS Sándor gyűjteményébe került. További ♀ került elő ugyaninnen, 1978. augusztus 16-án, amely az előzőnél lényegesen jobb állapotban van; úgy tűnik, nagyon keveset repülhetett!

2. ábra: A Noctua haywardi habitusrajza

Mivel a Noctua genus számos fajáról ismert, hogy vándorlepkék, így - a körülmények ismeretében - jogosnak tűnik az a kérdés, hogy vajon a Noctua haywardi faunánkban ván-

dorlepké-e. Nyilvánvalóan őshonos Kis-Ázsiában, illetve a Fekete-tenger partvidékén. Ugyanakkor a Kreszna-szurdokbeli előfordulása inkább a faj vándorló jellegét huzza alá. Amikor 1975. augusztus 5-én itt gyűjtöttünk, vándorlepkék fantasztikus tömegű rajzása volt megfigyelhető. Az *Autographa gamma* sokezres tömegei mellett közel 1000 *Chrysodeixis chalcytes*, sok *Trichoplusia ni*, számos vándorló *Heliothis* (*maritima*, *obsoleta*, *peltigera*) és szender nyüzsgött a higanygózlámpák körül és a lepedőn. Valószínű tehát, hogy a faj, mint egy viszonylag ritkább s Közép-Európából már teljesen ismeretlen vándorlepké kerülhetett hazánk területére; bár azt a lehetőséget sem zárhatjuk ki, hogy az itt lepetező nőtények utódai kedvező esetben továbbfejlődhetnek és szaporodhatnak (l. az idei friss ♀ példány). Az azonban már kevésbé valószínű, hogy a faj megtelepedése állandónak bizonyul s az eddigi kevés adatból jelentősebb mértékű szétterjedésre a Balkánon sem következtethetünk. (1. ábra)

3. ábra: A *Noctua haywardi* genitáliája

Hogy a *Noctua haywardi* felismerését gyűjtőink számára megkönnyítsük, közöljük habitusképét (2. ábra) és genitálierajzát (3. ábra), mivel a használatos összefoglaló standard-művekben egyik sem található meg. Az elülső szárnyak alapszíne élénk fahéjvörös, változó intenzitású típusos "bagolyrajzolattal", a hátsó szárnyak élénksárgák, széles fekete szegéllyel és két sugárirányú sötét sávval. A ♂-genitália rajzáról helykimélés végett a jobb oldali (a néző szempontjából!) valvát elhagytuk, a valvák különben teljesen szimmetrikusak.

Kérjük gyűjtőinket, kísérjék figyelemmel ezt az érdekes, szép Noctuidae-t s jelezzék a szerzőknek, amennyiben előfordulásáról újabb adatok birtokába jutnának.

Noctua haywardi Tams, 1926 (Lep.: Noctuidae) — neu für die Fauna Ungarns, nebst Beiträge zu der Kenntnis der Verbreitung der Art

Über die Verbreitung der seltenen und wenig bekannten *Noctua haywardi* Tams werden die folgenden neuen Angaben mitgeteilt:

Ungarn: Ásotthalom (Sandgebiet ca 1 km von der ungarisch-jugoslawischen Grenze, W von Szeged), 7. September 1977 bzw. 16. August 1978, 2 ♀♀.

Bulgarien: Kresna-Schlucht im Struma-Tal (SW-Bulgarien), mehrere Exemplare, in den Jahren 1975-76; Arkutino an der Ropotamo-Mündung, ca 40 km S von Burgas, 4. Juli 1978.

Die bis jetzt bekanntgewordenen Verbreitungsangaben sind auf der Karte dargestellt. Auch eine Habitus- und Genitalienzeichnung der Art wird veröffentlicht, weil sie in den bekannten Standard-Werken nicht abgebildet ist.

KOVÁCS Sándor, Szeged
Dr. VARGA Zoltán, Debrecen

A *Ptilophora plumigera* Esper imágóinak tavaszi megjelenése (Lepidoptera: Notodontidae)

A *Ptilophora plumigera* Esper eurázsiai faj, mindenekelőtt közép-európai elterjedéssel. Magyarországon országszerte megtalálható, hernyójának tápnövényei lombos fák, elsősorban Acer-fajok.

Évente egy nemzedéke van, petéi telelnek át, a hernyók május-juniában fejlődnek ki, majd nyáron és ősszel bábként nyugszik. Egyike az ősszel legkésőbb megjelenő Macrolépidoptera-fajoknak. A lepkék ősszel csak az első fagyok után jelennek meg, október végétől novemberig, néha még decemberben is rajzanak (BERGMANN, 1953). A rajzási időhöz FORSTER még annyit tesz hozzá, hogy a lepkék kivételesen még később, egészen március elejéig repülhetnek (FORSTER és WOHLFAHRT, 1960).

A Növényvédelmi Kutató Intézet nagykovácsi Julia-majori kísérleti telepén évek óta működtetünk különféle rovarcsapdákat. A kísérleti almásban működik egy JERMY-féle fénycsapda is, mely 100 Wattos normál izzólámpával üzemel. A kísérleti gyümölcsöst részben szántók, részben cseres és gyertyános tölgyes határolja.

Ez a fénycsapda 1977-1978 telén egész télen át folyamatosan üzemelt, de a téli időszakban technikai nehézségek miatt nem minden nap üritettük a csapdát. A *P. plumigera* rajzásfenológiája érdekes képet mutatott.

1977.						
	X. 29-31.	XI. 1-2.	XI. 2-4.	XI. 4-8.	XI. 9-10.	XI. 10-11.
gyűjtött lepkék (db)	3	1	1	13	24	1
1978.						
	XI. 11-14.	XI. 18-21.	I. 11-16.	III. 1-3.	III. 3-6.	
gyűjtött lepkék (db)	18	1	1	9	1	

A gyűjtött példányok (a márciusiak is) mind frissek voltak. Ez a megfigyelés arra utal, hogy ez a faj nemcsak peteként, hanem bábként is képes áttelelni. Fölvetődik azonban az a kérdés, hogy a kora tavasszal rajzó lepkék raknak-e petéket, és ha igen, akkor a lerakott petéknek mi a további sorsa, vajon a lerakott petékből téli hideg nélkül is kikelnek-e a hernyók, vagy pedig ezek a peték elpusztulnak.

Frühlingserscheinungen der Schmetterlinge *Ptilophora plumigera* Esper (Lepidoptera: Notodontidae)

Ptilophora plumigera Esper ist eine univoltine Art, eine im Herbst am spätesten erscheinende Macrolepidoptere; sie schwärmt von Ende Oktober bis November, manchmal auch noch im Dezember. Laut einzelnen Beobachtungen kann die Schwärmzeit bis Anfang März dauern.

Die Lichtfalle, die in der Forschungsstation des Forschungsinstituts für Pflanzenschutz in Julia major (Nagykovácsi) installiert ist, war im Winter 1977-1978 ständig im Betrieb. Die Fangdaten von *P. plumigera* werden in der Tabelle angeführt.

Die gesammelten Exemplare - auch die in März gefangenen - waren alle frisch. Aus diesen Beobachtungen geht hervor, dass dieser Art nicht nur in Eieform, sondern auch in Puppenform überwintern kann. Es ergibt sich die Frage, ob die im Frühling schwärmenden Schmetterlinge auch Eier legen, und wenn ja, was mit den Eiern geschieht; entwickeln sich die Eier auch ohne der Winterkälte zu Reupen, oder gehen sie zu Grunde?

Irodalom:

BERGMANN, A. (1953): Die Schmetterlinge Mitteldeutschlands, 3. Spinner und Schwärmer. - Jena, pp. 552; - FORSTER, W. et WOHLFAHRT, Th. (1960): Die Schmetterlinge Mitteleuropas, 3. Spinner und Schwärmer. - Stuttgart, pp. 239+28

Dr. MÉSZÁROS Zoltán, Budapest

Adatok Magyarország atkafaunájának ismeretéhez (Acari)

Beiträge zur Kenntnis der Milben-fauna Ungarns. (Acari)

Az integrális növényvédelem - egyre inkább szem előtt tartva az ökológiai és biocénótikai alapokat - megoldandó feladatként jelöli ki a káros szervezetek egyedsűrűségének szabályozását, kiirtásuk helyett, melyet a hatékony biológiai védekezési módok gyakorlati alkalmazása tesz lehetővé.

A növényvédelmi szempontból "érintetlen" területek mikrofaunája tükrözi azokat a természetben uralkodó dinamikus viszonyokat, amikor is a kártevő szervezeteket azok természetes ellenségei féken tudják tartani. Sajnálatos módon egyre csökken a hasznos predátor fajok egyed- és fajszáma, a túlzott peszticid felhasználás, továbbá a rezervoár területek csökkenésének következtében.

Földünkön jelenleg egyre kevesebb önszabályozó jellegű ökoszisztéma működik, bizonyos fokig ezen típusba sorolhatók egyes természetvédelmi területek, arborétumok, melyek biocénózisának megóvása és kutatása fontos feladat.

Az előzőekben vázolt problémák megoldásához kívánok hozzájárulni kutatási területek - a Szarvasi Arborétum - atkafaunájának feltárásával és elemzésével.

Gyűjtő munkánkat 1973-tól végezzük a közel 100 éves Szarvasi Arborétum fás növényein. Az atkafajok taxonómiai kutatásán kívül szinfiológiai, gradobiológiai megfigyelések eredményeit is regisztráljuk.

A jelen közleményben a növények föld feletti részeiről eddig gyűjtött és meghatározott fajokat sorolom fel.

TROMBIDIFORMES

Anystidae Oudemans, 1902

Anystis baccharum: *Corylus colurna*, 1975. VII. 28; *Juniperus virginiana*, 1976. VI. 20.

Cunaxidae Thor, 1902

Cunaxoides fidus: *Abies alba*, 1975. IX. 6.; *Abies alba*, 1976. V. 13.

Cheyletidae Leach, 1814

Cheletogenes ornatus: Corylus colurna, 1975. VII. 12.; IX. 16.; Abies alba, 1976. V. 12.; Picea glauca, 1976. V. 26.; Juniperus virg., 1976. V. 26.

Stygmaeidae Oudemans, 1931

Mediolata similans: Corylus colurna, 1975. VII. 14.; Corylus colurna, 1975. VII. 13.; Zetzelia mali: Corylus avellana, 1975. VIII. 28.; Corylus colurna, 1975. VIII. 28.; Corylus maxima, 1975. VII. 13.; Prunus sp., 1975. IX. 9.

MESOSTIGMATA

Phytoseiidae Berlese, 1916

Amblyseius andersoni: Plantago sp., 1975. VII. 19.; Corylus colurna, 1975. VII. 20.; Corylus avellana, 1975. VIII. 4.; Taxus baccata, 1975. VII. 28.; Amblyseius obtusus: Tilia sp., 1976. IX. 7.; Typhlodromus aberrans: Corylus avellana, Corylus colurna, Corylus maxima, Tilia sp. (tömeges gradációban); Quercus petraea, 1975. VII-IX.; Viburnum opulus, 1975. VII-IX.; Typhlodromus cotoneastri: Abies pinsapo, 1975. VII. 8. Typhlodromus meridionalis: Tilia sp., 1976. IX. 7.; Phytoseius plumifer: Prunus cerasifera, 1976. VIII. 31.; "Atropurpurea".

Tetranychidae Donnadieu, 1875

Bryobia praetiosa: Juniperus virg., 1976. V. 27.; Picea glauca, 1976. VI. 10.; Bryobia rubrioculus: Cerasus avium, 1975. VII.; Eurytetranychus admes: Juniperus virginiana, 1976. IV. 26.; Picea glauca, 1976. V. 18.; Eutetranychus carpina: Corylus avellana, 1975. VII-IX.; Metatetranychus ulmi: Prunus cerasifera "Atropurpurea", 1976. VI-VIII.; Tetranychus atlanticus: Corylus avellana, 1976. VII-X.; Tetranychus telarius: Corylus avellana, 1976. VII-X.; Juniperus virginiana, 1977. V. 3. tömeges gr.; Tetranychus viennensis: Crataegus sp., 1976. VII-X.; Tetranychopsis horridus: Corylus avellana, 1976. II-X.; Picea glauca, 1976. V. 27.

Tenuipalpidae Sayed, 1950

Brevipalpus obovatus: Tilia sp., 1976. VII.; Brevipalpus pulcher: Cerasus avium, 1976. VII-X.; Brevipalpus recki: Cerasus avium, 1976. VIII.; Pentamerismus oregonensis: Abies alba, 1976. VII-IX.; Pentamerismus taxi: Taxus baccata, 1976. VII-X.; Tenuipalpus cheladzeae: Abies alba, 1976. VII-X.; Tenuipalpus szarvasensis: Abies alba, 1976. II.

Tydeidae Kramer, 1877

Brachytydeus caudatus: Prunus cerasifera, 1976. VIII. 31. "Atropurpurea"; Lorryia incrustata: Cerasus avium, 1976. VII. 17.; Carpinus betulus, 1976. VII. 18.; Quercus petraea, 1976. VIII. 7.; Paralorryia ferula: Corylus avellana, 1975. VII. 17.; Thuja sp., 1975. VII. 19.; Pronematus anconai: Rubus caesius, 1975. VII. 30.; Triophtydeus flatus: Carpinus betulus, 1975. VII. 2.; Prunus sp., 1975. VII. 19.; Viburnum opulus, 1975. VII. 4.

ORIBATIDA

Camisia biverrucata: Corylus colurna, 1976. VII-X.; Camisia segnis: Abies spp., 1974-76. VII-IX.; Cymbaeremaeus cymba: Corylus spp., 1975. VII-X.; Micreremus brevipes: Corylus spp., 1974-76. V-IX.; Abies spp., 1974-76. V-IX.; Neoliodes theleproctus: Corylus colurna, 1974-76. I-XII.; Abies spp., 1974-76. I-XII.; Scutovertex minutus: Abies spp., 1976. VIII-IX.; Trichoribates trimaculatus: Abies pinsapo, 1976. VII-X.; Rubus caesius, 1976. VII-X.

Szabóné, Dr. KOMLOVSZKY Ildikó, Szarvas

Madár- és emlősfészkekből futtatott poloskák (Heteroptera)

Bugs collected from bird and mammal nests by using the Tullgren-funnel (Heteroptera)

SZABÓ István, kinek az anyag átadásáért e helyen is köszönetet mondok, közel két évtizeden át futtatta a maga és más zoológusok által gyűjtött madár- és emlősfészkeket. Ez alatt 85 fajhoz tartozó 377 madár- és 9 fajhoz tartozó 36 emlősfészket futtatott ki. A madárfészkeket többnyire a költési időszak után gyűjtötték be. A 32 madárfészkekből és 1 emlősfészkekből kifutott poloskaanyag viszonylag sok (19 + meghatározatlan lárvák) fajból áll. Meg kell azonban jegyezni, hogy a fajok többsége valószínűleg véletlenül, pl. a behurcolt táplálékkal került a fészkebe. Néhány fajról feltételezhető vagy tudott, hogy a gazdaállat vérért szivja (*Anthocoridae*-fajok, *Oeciacus hirundinis*). A *Plea leachi* vizipoloska, a fészken mint alzaton kapaszkodhatott annak begyűjtésekor. Az *Aradus distinctus* kéregpoloska, táplálékát korhadó fán vagy avaron fejlődő gombafonalak adják, a fészkepítő anyaggal, vagy esetleg a fa ágával kerülhetett a futtatóba.

Az anyagból az alábbi poloskafajok kerültek elő:

Plea leachi Mac Gregor & Kirkaldy, 1899, Budapest, Csepel, 1974. VI. 14., tókésréce (*Anas p. platyrhynchos*) fészkekből.

Dictyla echii (Schränk, 1782), Budapest, Csepel, 1972. VIII. 24., feketerigó (*Turdus merula*) fészkekből; Hortobágy, Fekete-rét, 1973. XI. 22., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből.

Himacerus apterus (Fabricius, 1789), Mátételke, 1969. VIII. 17., vetési varju (*Corvus f. frugilegus*) fészkekből.

Aptus myrmecoides (Costa, 1834), Budakeszi, 1964. VII. 8., kenderike (*Carduelis c. cannabina*) fészkekből.

Nabidae sp. lárvá, Csomád, 1973. V. 30., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből.

Oeciacus hirundinis (Jenyns, 1839), Monor, 1965. VII. 27., tengelic (*Carduelis c. carduelis*) fészkekből; Agárd, 1966. VI. 24.; Bakonyháza, Alsópere, 1966. VII. 15.; Katymár, 1966. VI. 6.; Somogyuszob, Kaszópusztá, 1965. VII. 20., valamennyi molnárfecske (*Delichon urbica*) fészkekből. Egyedül ez a faj került elő nagyobb példányszámban. A fecskék vérért szivogató poloska előkerülése tengelic fészkekből igen meglepő.

Orius (*Heterorius*) *majusculus* (Reuter, 1879), Hortobágy, Feketerét, 1973. XI. 22., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből.

Orius (*Heterorius*) *minutus* (Linné, 1758), Bácsalmás, 1970. VII. 24., nádírigó (*Acrocephalus a. arundinaceus*) fészkekből.

Lyctocoris campestris Fabricius, 1794, Bácsalmás, 1970. VII. 28., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből; Bácsborsod, 1969. VIII. 18., vetési varju (*Corvus f. frugilegus*) fészkekből; Budapest, Csepel, 1974. VII. 18., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből; Siófok, 1973. VI. 18., balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) fészkekből.

Xylocoris galactinus (Fieber, 1836), Nagyiván, 1976. VIII. 5., kék vércse (*Falco v. vespertinus*) fészkekből.

Xylocoris sp., Budapest, Csepel, 1974. VI. 23. nádírigó (*Acrocephalus a. arundinaceus*) fészkekből. A frissen kelt imágó nem sikerült meghatároznom, de nem *galactinus*.

Anthocoridae sp. A. (lárva), Kaposmérő, 1966. VI. 16., balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) fészkekből.

Anthocoridae sp. B. (lárva), Budapest, Csepel, 1974. VI. 8., balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) fészkekből.

Anthocoridae sp. C. (lárva), Orgovány, 1971. IX. 9., mezei pocok (*Microtus arvalis levis*) fészkekből.

Eurygaster maura (Linné, 1758), Bácsalmás, 1970. VII. 25., zöldike (*Chloris c. chloris*) fészkekből.

Pentatoma rufipes (Linné, 1758), (lárva), Zirc, Arborétum, 1974. VI. 20., csicsörke (*Serinus s. serinus*) fészkekből.

Raphigaster nebulosa (Poda, 1861), (lárva), Bácsalmás, 1969. VIII. 18., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkekből.

Pentatomidae sp. (lárva), Budapest, Farkasrét, 1963. VI. 30., zöldike (*Chloris c. chloris*) fészkeiből.

Heterogaster urticae (Fabricius, 1775), Bácsalmás, 1970. VII. 25., zöldike (*Chloris c. chloris*) fészkeiből; Bácsalmás, 1969. VIII. 17., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkeiből; Mátételke, 1969. VIII. 17., vetési varju (*Corvus f. frugilegus*) fészkeiből.

Platyplax salviae (Schilling, 1829), Budapest, Szabadság-hegy, 1970. X. 15., feketerígó (*Turdus merula*) fészkeiből.

Scolopostethus pictus (Schilling, 1829), Budapest, Állatkert, 1964. VII. 23., balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*) fészkeiből.

Rhyparochromus (Raglius) vulgaris (Schilling, 1829), Göd, 1964. IV. 6., házi veréb (*Passer domesticus*) fészkeiből.

Lygaeidae sp. (lárva), Csomád, 1973. VI. 14., fitiszfűzike (*Phylloscopus trochilus* fitis) fészkeiből.

Piesma maculatum (Laporte, 1832), Sarkadremete, 1963. XI. 21., töviszuró gébics (*Lanius c. collurio*) fészkeiből.

Aradus distinctus (Fieber, 1861), Mátételke, 1969. VIII. 17., vetési varju (*Corvus f. frugilegus*) fészkeiből; Zagyvaróna, 1965. VII. 10., sisegő fűzike (*Phylloscopus s. sibillatrix*) fészkeiből.

Heteroptera spp., olyan fiatal lárvák, melyeket nem sikerült családra sem meghatározni, a következő fajok fészkeiből kerültek elő: balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*), cigánycsaládcus (*Saxicola torquata rubicola*), csicsörke (*Serinus serinus*), csilpcsalp fűzike (*Phylloscopus c. collybita*), feketerígó (*Turdus merula*), függőcinege (*Remiz p. pendulinus*), kis őrgébics (*Lanius minor*), nádirígó (*Acrocephalus a. arundinaceus*), szajkó (*Garrulus g. glandarius*) és vizi csibe (*Porzana porzana*).

Dr. VÁSÁRHELYI Tamás, Budapest

Adatok a fecsképoloska (*Oeciacus hirundinis* Jenyns, 1839) ismeretéhez (*Heteroptera: Cimicidae*)

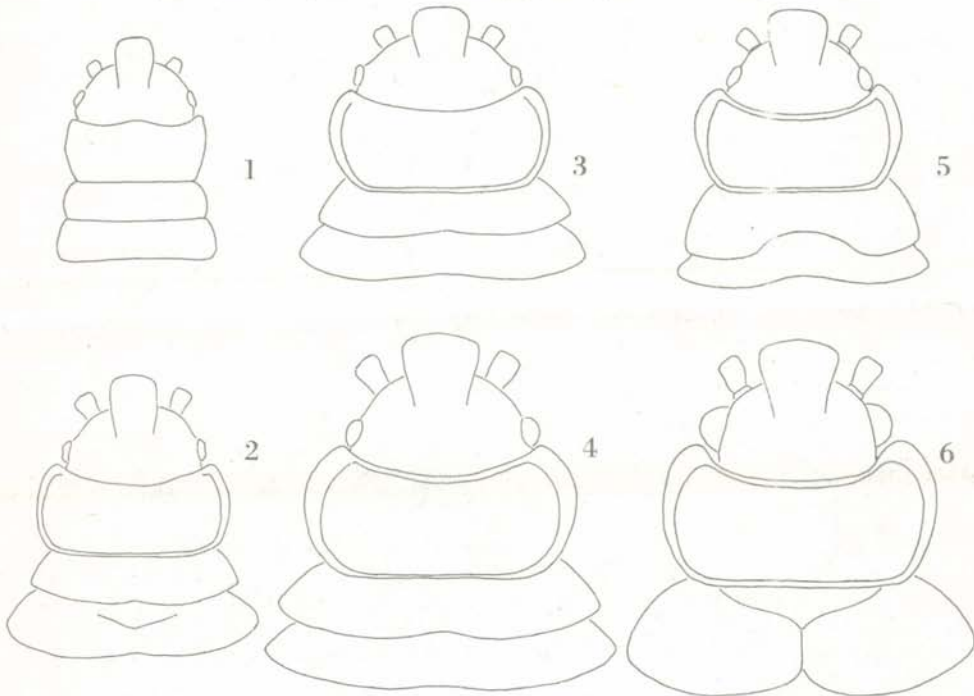
A fecskéinken élősködő fecsképoloska - mivel gazdaállatai gyakran emberi építményeken fészkelnek - viszonylag gyakran fordul elő emberi lakóhelyek közelében, és egyes adatok szerint télen az ember véréit is szívhatja, mégis, életéről hazai körülményeink között viszonylag keveset tudunk. Eppen ezért kapóra jött az a poloskaanyag, amelyet SZABÓ István a maga és más zoológusok által gyűjtött fészkekanyagból futtatott ki, s amelynek zömét éppen ez a faj alkotja. Az így előkerült 42 imágóból és 80 lárvából álló anyagban valamennyi lárvaalak és mindkét ivaru imágó képviselve van. Így lehetőségünk nyílt arra, hogy mind morfológiai, mind életmódi adatokkal kiegészíthessük az e poloskáról alkotott hiányos képünket.

Az egyes fejlődési alakok közt igen nagy méretbeli különbség van. Mégis tartózkodom attól, hogy hosszúságukat megadjam, mert az egyes lárvastádiumokban a lárvák teste - elsősorban az első három potrohszelvény erős megnyúlása következtében - jelentősen meghosszabbodik, gyakran hosszabb vedlés előtt, mint vedlés után. A fej és az előhát szélességének és hosszúságának, és a kettő arányának megváltozása révén már jobban nyomon követhető az állatok növekedése, de meglepően kicsiny mértékben változnak az arányok az egyes vedlések során (1-5. ábra). A legjelentősebb változások a csáp egyes ízének egymáshoz viszonyított hosszában mutatkoznak. A különböző fejlődési stádiumokban az egyes csápízeknek a csáp teljes hosszához viszonyított arányát a 6. ábra szemlélteti. A 7. ábrán a 2. és 4. csápízek a fej szélességéhez mint viszonyítási alaphoz viszonyított arányát s annak változását láthatjuk. A következő táblázat az ábrák alapjául szolgáló méretadatokat tartalmazza. Valamennyi lárvastádium és mindkét ivaru imágók 10-10 példányát mértem meg, s az adatokat átlagoltam.

A fecskeposloska növekedését szemléltető adatok
(A hossz méretek mm-ben vannak megadva)

	L_1	L_2	L_3	L_4	L_5	$\bar{L}_0$	$\bar{L}_0^*$
Fej szélessége	0,30	0,37	0,45	0,52	0,60	0,66	0,67
1. csápiz hossza	0,03	0,04	0,05	0,05	0,08	0,09	0,10
2. csápiz hossza	0,09	0,11	0,16	0,21	0,28	0,33	0,33
3. csápiz hossza	0,11	0,14	0,17	0,21	0,23	0,26	0,27
4. csápiz hossza	0,19	0,21	0,22	0,23	0,25	0,26	0,28
2. csápiz hossza Fej szélessége	0,28	0,30	0,36	0,41	0,46	0,49	0,49
4. csápiz hossza Fej szélessége	0,62	0,57	0,50	0,44	0,42	0,39	0,40

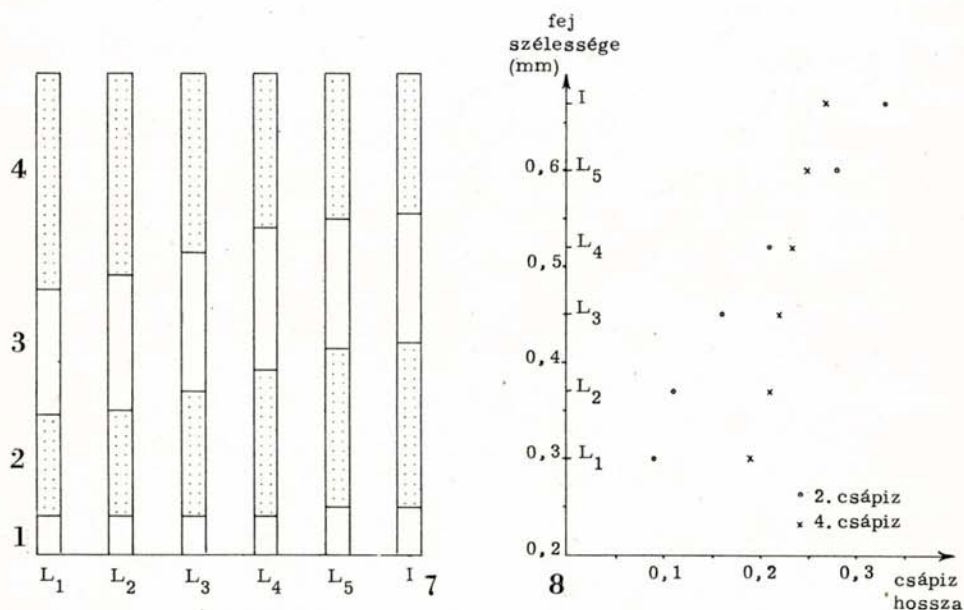
Amint a táblázat adataiból kitűnik, a 4. csápiz alig nő az egyedfejlődés során, kevésbé nő, mint a fej szélessége, ugyanakkor a 2. csápiz gyorsabban nő ennél. A csápizok egymáshoz viszonyított aránya jól használható bélyeg az egyes lárvastádiumok elválasztására.

1-6. ábra: Fecskeposloska (*Oeciacus hirundinis*) feje és tora, 1= L_1 , 2= L_2 , 3= L_3 , 4= L_4 , 5= L_5 , 6= imágó (hím). 1-4: 84-szeres, 5-6: 55-szörös nagyítás

A faj hazai életmódjáról nem sokat tudunk. Székessy 1948-ban megjelent közleményében (Fragm. Faun. Hung. 11: 62-64) molnárfecske fészkekből 23 imágót említ, 21 füstifecske-fészkekből viszont egyetlen példányt sem.

A jelen vizsgálat során 10 parti fecske (*Riparia riparia*), 7 füstifecske (*Hirundo rustica*) és 5 molnárfecske (*Delichon urbica*) fészket futtattak ki. Összesen 4 fészkekből került elő a fecsképoloska, valamennyi molnárfecske fészke volt, s ez megerősíti eddigi ismereteinket, már tudniillik, hogy leginkább ennek fészkében él. Egy ötödik mintában is szerepel; a Monoron 1969. VII. 27-én Dr. TOPÁL György által begyűjtött tengelic (*Carduelis carduelis*) fészek anyagában 1 ♀ példány volt. Lehetséges, hogy valamilyen műhiba folytán került oda.

7-8. ábra; 7= a különböző fejlődési stádiumú állatok csápizeinek hossza a csáp teljes hosszához viszonyítva, 8= a 2. és 4. csápiznek a fej szélességéhez viszonyított aránya a különböző fejlődési állapotokban

A 4 molnárfecske (*Delichon urbica*) fészek anyaga: Agárd, 1966. VI. 24. leg. EMBER Gy., 2 ♂, 3 ♀, 2L₅, 3L₄, 4L₃, 2L₂, 1L₁; Bakonyháza, Alsópere, 1966. VII. 15., leg. SZABÓ I., 11 ♂, 10 ♀, 10L₅, 9L₄, 1L₃, 1L₂; Katymár, 1966. VI. 6., leg. RÉKÁSSY J., 1 ♂, 4L₄, 1L₃; Somogyfőszék, Kaszópuszta, 1965. VII. 20. leg. JANISH és SZABÓ, 12 ♂, 4 ♀, 3L₅, 7L₄, 2L₃, 9L₂, 21L₁.

Ez a néhány adat arra mutat, hogy a fecsképoloska generációi átfedik egymást. A faj populációdinamikájának megismeréséhez további gyűjtésekre volna szükség - de hát van-e, aki lelkére venné, hogy néhány poloskáért egy fecskéfészket leverjen!

Contribution to the knowledge of the species *Oeciacus hirundinis*
Jenyns, 1839 (Heteroptera: Cimicidae)

The author investigated some 120 specimens of the species, collected from 4 nests of *Delichon urbica* and 1 nest of *Carduelis carduelis* (?). In the course of the collectings 10 nests of *Riparia riparia*, 7 nests of *Hirundo rustica* and 5 nests of *Delichon urbica* were taken into a TULLGREN-funnel. In the paper the allometric growth of the species is investigated by taking a few rapidly changing measurements of 10 specimens of each instar.

Dr. VÁSÁRHELYI Tamás, Budapest

